

ризиконебезпечної ситуації, має на меті полегшити опрацювання (переробку) проблеми та зрозуміти симптоми, які виникли внаслідок травматичної ситуації.

Один з ефективних підходів – допомогти людині переробити травматичний досвід, обговорюючи і заново переживаючи думки і почуття, пов'язані з травмою в безпечній терапевтичній обстановці. [3, с. 124].

Такий підхід може передбачати, щоб клієнт знову поринав у пережиті події, розглядаючи і аналізуючи свої дії та емоційні реакції, що супроводжували травмуючу ситуацію. Тому психологічна допомога, залежно від вираженості психологічної дезадаптації, може тривати від 6 місяців до декількох років, і потребувати кваліфікованої та уважної роботи фахівців-психологів.

Отже, одним з основних завдань, на нашу думку, має стати покращення кадрового складу психологічної служби. У зв'язку з цим має бути проведена відповідна спільна робота з навчальними закладами Міністерства внутрішніх справ України щодо організації та особливостей підготовки, перепідготовки фахівців для психологічної служби Національної поліції України.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М. Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу органів внутрішніх справ України. – Харків. Вид. Нац. ун-ту внутр. Справ. 2005. 317 с.

2. Андросюк В. Г. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції. Київ. 2003. 122 с.

3. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції. Психологічне супроводження оперативно-службової діяльності працівників органів внутрішніх справ в екстремальних умовах. Частина 2: навч. метод. посіб. Київ. НАВСУ. 2003. 124 с.

Федоренко Олена Іванівна

завідувач кафедри педагогіки та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор педагогічних наук, професор

ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Правоохоронна діяльність належить до професій підвищеного ризику і характеризується одним з найбільш високих рівнів екстремальності й професійного стресу, що обумовлено необхідністю протидіяти злочинності в різних її формах, тривалим впливом стресогенних факторів, наявністю постійної загрози для життя та здоров'я, високою ймовірністю загибелі та травмування персоналу. Все це вимагає готовності працівників правоохоронних органів до дій у складних та екстремальних умовах.

Значний внесок у вивчення готовності до дій в екстремальних умовах внесли дослідження М. Д'яченка, Л. Кандибовича, А. Ростунова, В. Пономаренка та ін. В їх роботах готовність розуміється як активно-дійовий психічний стан, передумова цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості, ефективності, що допомагає успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особистісні якості, зберігати спокій, самоконтроль і перебудовувати активність при появі непередбачених перешкод.

До внутрішніх і зовнішніх умов, що впливають на готовність до діяльності відносять: зміст завдань, труднощі в їх розв'язанні, новизну, обставини діяльності, мотивацію, оцінку імовірності досягнення і власної підготовленості, попередні нервово-психічні стани і стани здоров'я, особистий досвід мобілізації сил при рішенні завдань, вміння контролювати і регулювати рівень свого стану готовності.

Поняття «готовність», на думку, С. Максименка, є цілеспрямованим вираженням особистості, що містить її переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки [3].

Така готовність досягається в процесі моральної, психологічної та професійної підготовки і є результатом різнобічного розвитку особистості з урахуванням вимог, зумовлених особливостями професійної діяльності.

Готовність майбутніх працівників до роботи в екстремальних умовах є проявом і показником їхньої професійної діяльності. І. Кон стверджує, що готовність є внутрішньою установкою особистості. Згодом поняття готовності стало вводиться в теорію діяльності й розглядатися у зв'язку з емоційно-вольовим, інтелектуальним, морально-психологічним потенціалом особистості в майбутній професійній діяльності. Готовність стали визначати (М. Д'яченко, Л. Кандибович, А. Ліненко) як показник саморегуляції й адаптації на різних етапах і рівнях протікання психічних процесів, які окреслюють поведінку особистості у площині фізіології, психіки, соціальної поведінки

О. Глузман розглядає поняття «готовність до дії» в двох аспектах: як озброєність людини необхідними для успішного виконання дії знаннями, вміннями, навичками і як згода на виконання будь-яких дій [1, с. 112].

У «Психологічному словнику», головною особливістю готовності до професійної діяльності є передстартова активізація людини, що включає усвідомлення людиною своїх цілей, оцінку наявних умов, визначення найбільш імовірних способів дії; прогнозування мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, вірогідність досягнення результату, мобілізація сил, самонавіювання в досягненні цілей [4].

Готовність до діяльності М. Левітов виокремив довготривалу готовність та тимчасову готовність або «передстартовий стан», а також виділив три види передстартової готовності: звичайну, підвищену і занижену. М. Левітов класифікував психічні стани за аналогією розділення

психічних процесів, розрізняючи стани в залежності від психічних функцій, які домінують: пізнавальні, вольові або емоційні [2].

Н. Матюхіна визначає готовність до професійної діяльності як психічний стан і виділяє: операційну готовність, функціональну готовність, особистісну готовність.

Є. Романова розглядає готовність до професійної діяльності на двох рівнях: загальну генералізовану особистісну готовність та «спеціальну» професійну готовність і трактує це поняття як своєрідний синтез психологічних феноменів та понять на різних рівнях становлення професіонала. На її думку, говорячи про готовність в ракурсі професійної підготовки фахівців, необхідно врахувати і профпридатність суб'єкта професійної діяльності, їх спрямованість, професійну підготовленість, їх психічні стани. Профпридатність передбачає оцінку рівня розвитку психічних функцій і професійних здібностей, доповнення їх спеціальними знаннями і особистим досвідом разом з розвитком загальної системи регуляції діяльності, формуванням систем цінностей; дозволяє говорити про підготовленість професіонала; сформованість систем мотивації і управління психічним станом приводить до оцінки готовності професіонала до виконання конкретного і професійного завдання.

Дослідники вказують на те, що основу формування готовності до професійної діяльності слід вбачати не тільки в розвитку операційно-технічних умінь та навичок, а й в опорі на такий визначальний параметр готовності, як «комплексна здатність». Ґрунтуючись на дефініціях психологів, можна сформулювати визначення готовності працівників правоохоронних органів до роботи в екстремальних умовах, яка включає три основні компоненти.

1. Психологічний (мотиваційний; особистісний – якості характеру; емоційно-вольова сфера; психологічна стійкість, стресостійкість).

2. Теоретичний (система відповідних знань про особливості професійної діяльності, про можливі типові екстремальні ситуації, дії та правила поведінки в таких ситуаціях тощо).

3. Практичний (сформовані уміння та навички поведіння у певних ситуаціях професійної діяльності).

Дослідження М. Д'яченка і Л. Кандибовича показали, що динамічну структуру стану готовності до складних видів діяльності складають наступні взаємопов'язані елементи: 1) усвідомлення потреб, вимог та завдань професійної діяльності; 2) усвідомлення цілей, досягнення яких дозволить успішно розв'язати поставлені задач; 3) прогнозування умов, в яких буде протікати професійна діяльність, актуалізація досвіду, пов'язаного з розв'язання подібних задач в минулому; 4) на основі досвіду та оцінки майбутніх умов діяльності визначення найбільш ймовірних та допоміжних способів розв'язання задач; 5) прогнозування власних інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, вольових процесів, оцінка співвідношення своїх можливостей, досвіду та ін.; 6) мобілізація власних сил у відповідності до

умов та поставлених задач.

Урахування зазначених елементів стану готовності дозволяє ефективно формувати цей стан у працівників правоохоронних органів, чия професійна діяльність пов'язана з екстремальними умовами і ризиком.

Список використаних джерел:

1. Глузман А.В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и опыт исследования / А.В. Глузман / Институт педагогики и психологии профессионального образования АПН Украины. К.: Поисково-издательское агентство, 1998. 251 с.
2. Левитов Н.Д. О психологических состояниях человека. М.: Наука, 1964. С. 103-142.
3. Максименко С.Д. Психологія в соціологічній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури: навч. посіб. / С.Д. Максименко. К.: Наукова думка, 1999. 216 с.
4. Психология: словарь / под ред. В.В. Абраменко, В.С. Аванесова, Н.С. Агамова и др. М.: Политиздат, 1990. 494 с.

Федоренко Ольга Борисівна

редактор редакційно-видавничого відділення відділу організації наукової роботи Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат філологічних наук

ЗДАТНІСТЬ КОЗАКІВ-ХАРАКТЕРНИКІВ ДОЛАТИ СТРЕС (НА ПРИКЛАДІ ГЕРОЇВ УКРАЇНСЬКИХ РОМАНІВ ХХ СТОЛІТТЯ)

У повсякденному житті стресові ситуації трапляються досить часто. Саме поняття «стрес» (від англ. “stress” – тиск, напруга [6]) увів у науковий обіг у 30-х роках ХХ ст. канадський учений Ганс Сельє, визначивши його як «загальний адаптаційний синдром». Результати своїх досліджень Г. Сельє виклав у книзі «Стрес життя» (1956) і в багатьох інших працях. Більше того, Г. Сельє створив і очолив інститут (який з 1976 р. називається «Міжнародний інститут стресу»), тим самим об'єднавши зусилля науковців різних країн з розробки цієї проблеми.

В американському словнику поняття «стрес» подано у таких трьох значеннях: «напруження» (розумове або фізичне), «сила впливу» і «опозиційна реакція на вплив» [15, с. 1326]. Сучасний англійський словник поняття «стрес» тлумачить як «тривале почуття тривоги» [14, с. 1428]. Натомість у «Словнику іншомовних слів» підкреслено таку ознаку стресу як «сила», оскільки наголошено, що стрес «виникає під впливом сильних переживань» [8, с. 864].

Проблема стресу у творах художньої літератури вже порушувалась (Ю. Горідько, Т. Макаровою, І. Зимомрею, іншими дослідниками), але в